

УДК 338.439:663/664

Тихонова Н.О.

доцент кафедри менеджменту
Національного університету харчових технологій**БАЛАНС ВИРОБНИЦТВА ТА СПОЖИВАННЯ
ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ****BALANCE OF PRODUCTION AND CONSUMPTION
OF VEGETABLES IN UKRAINE****АНОТАЦІЯ**

У статті розглядаються питання, пов'язані з виробництвом та споживанням населенням України продукції плодоовочевої галузі. Порівняно рекомендовані диференційовані норми споживання овочів на душу населення із фактичним рівнем споживання та зроблено висновки щодо зростання ємності національного овочевого ринку.

Ключові слова: виробництво овочів та баштанних культур, споживання овочів та баштанних культур, раціональні норми споживання, фонд споживання, баланс овочів та баштанних культур.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы, связанные с производством и потреблением населением Украины продукции плодоовощной отрасли. Проведен сравнительный анализ рекомендованных дифференцированных норм потребления овощей на душу населения с фактическим уровнем потребления и сделаны выводы относительно роста ёмкости национального овощного рынка.

Ключевые слова: производство овощей и баштанних культур, потребление овощей и баштанних культур, рациональные нормы потребления, фонд потребления, баланс овощей и баштанних культур.

ANNOTATION

The article deals with issues related to the production and consumption by the population of Ukraine of fruits and vegetable. It is shown a comparative analysis of the recommended norms of vegetables per capita consumption to the actual consumption and conclusions regarding the growth of the capacity of the national vegetable market.

Keywords: production of vegetables, consumption of vegetables and crops, rational norms of consumption, the consumption fund balance of vegetables and crops.

Постановка проблеми. Якщо подивитись на піраміду раціонального харчування (рис. 1), то неважко побачити, що овочі входять до одного з основоутворюючих її шарів.

Фахівці стверджують, що продукти, які входять до двох нижніх шарів піраміди, повинні бути присутніми в раціоні людини щодня. Постійна наявність у раціоні та збалансоване вживання цих продуктів зумовлюють забезпеченість організму енергією більш ніж наполовину. Овочі цінні й тим, що вони придатні для технічної переробки – виготовлення консервів та соків, квашення, соління, сушіння, що дає змогу зберігати їх тривалий час та перевозити на будь-які відстані.

Отже, достатня наявність баштанно-овочевої продукції у раціоні населення України є важливим та актуальним питанням сьогодення, тому слід приділити особливу увагу балансу виробництва та споживання цієї продукції в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання збалансованого виробництва та споживання якісної баштанно-овочевої продукції розглянуто у наукових роботах багатьох українських учених В.І. Власова, В.В. Гришка, Т.Є. Кучеренка, В.О. Муковоза, В.П. Рудя, П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Т.Є. Кучеренко.

Але слід зазначити, що існують суттєві відмінності у балансах виробництва та споживання баштанно-овочевої продукції за регіонами України, що зумовлено впливом різних економічних, соціальних та інших факторів.

Мета статті полягає у вивченні та аналізі статистичних даних Державної служби статистики України та Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища з питань балансу виробництва та споживання баштанно-овочевої продукції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Споживання населенням України плодоовочевої продукції залежить від багатьох факторів: співвідношення міського і сільського населення, освіти, статі, віку, розміру сім'ї, конкретних видів овочів, сукупності їх споживання тощо. Як свідчать дані статистики (табл. 1, 2), споживання населенням України овочів, картоплі та баштанних культур уже протягом багатьох років є достатнім і відповідає раціональним нормам споживання.

При цьому якщо розглядати харчування населення України в комплексі, то споживання, наприклад, картоплі вважається понад-

Рис. 1. Піраміда раціонального харчування

нормовим і говорить про незбалансованість харчування населення, яке змушене забезпечувати власні енергетичні потреби вживаючи більш економічно доступні продукти. Для населення України картопля стала не просто харчовим продуктом, а відіграє роль замітника інших продовольчих товарів, рівень споживання яких не відповідає встановленим нормам.

Це може бути зумовлене можливістю населення вирощувати основні види овочевої продукції в домашніх умовах (огородні ділянки), відносно низькою вартістю продукції в сезон її вирощування та ін. В Україні в останні роки прийнято низку заходів, що спрямовані на самозабезпечення населення овочевою продукцією.

Якщо говорити про рівень самозабезпеченості плодоовочевою продукцією в розрізі регіонів України, то слід зауважити, що країна щороку виробляє в середньому 144 кг овочів на одну особу. Лідером

у сфері виробництва овочів була і залишається Херсонська область, яка має найвищий рівень самозабезпеченості продукцією овочівництва, що становить приблизно 382 кг на душу населення за рік. Також досить високий рівень самозабезпеченості овочевою продукцією мають Кіровоградська, Одеська, Полтавська області. Низький рівень традиційно в АР Крим та Івано-Франківській, Луганській, Донецькій областях [1].

Споживання овочів та картоплі суттєво відрізняється за регіонами України. За даними Держстату України, у Київській, Донецькій та Дніпропетровській областях найвищий рівень споживання овочів.

Якщо розглядати рівень споживання овочів по Україні в цілому, то він зменшується з півдня на північ та на захід. В окремих областях в окремі роки можна побачити значні зміни цього показника, що говорить про існування особливостей під час формування регіональних

Таблиця 1

Рекомендовані диференційовані норми споживання овочів в Україні (на душу населення, кг)

Вид овочів	У тому числі								
	свіжі					перероблені			
	всього	з поля	зі сховищ	закрытий ґрунт	свіжозаморожені	всього	консервовані	квашені і солені	сушені
Овочі всього:	94,3	48,2	32,4	9,9	3,8	39,7	29,1	8,6	2,0
у т. ч. капуста білоголова	23,8	11,6	12,2	-	-	5,2	-	5,2	-
помідори	21,1	18,4	-	2,7	-	17,9	17,9	-	-
огірок	6,6	2,3	-	4,3	1,7	3,4	-	3,4	-
морква	8,0	2,0	4,3	-	-	1,0	0,5	-	0,5
буряк столовий	8,5	2,1	6,4	-	-	1,5	1,0	-	0,5
цибуля на ріпку	7,4	2,0	5,4	-	-	1,6	0,8	-	0,8
Інші овочі	18,9	9,8	4,1	2,9	2,1	9,1	8,9	-	0,2
у т. ч. часник	0,6	-	0,6	-	-	0,2	0,2	-	-
капуста цвітна	4,2	1,6	1,1	-	1,5	-	-	-	-
кабачки і патисони	0,9	0,9	-	-	-	2,3	2,3	-	-
редиска і редька	3,6	1,7	1,9	-	-	-	-	-	-
перець	0,8	0,8	-	-	-	2,0	2,0	-	-
баклажан	0,8	0,8	-	-	-	2,0	2,0	-	-
бобові	0,6	-	-	-	0,6	2,2	2,2	-	-
Зелені овочі:	7,4	4,0	0,5	2,9	-	0,4	0,2	-	0,2
у т. ч. цибуля зелена	2,4	1,2	-	1,2	-	-	-	-	-
салат, шпинат, щавель	1,4	0,8	-	0,6	-	-	-	-	-
петрушка, кріп	4,0	2,0	0,5	1,1	-	-	-	-	-

Джерело: складено на основі [2]

Таблиця 2

Рациональні норми та фактичне споживання населенням України овочів, баштанних та картоплі (на особу, кг на рік)

	Рациональні норми споживання	Фактичне споживання					
		2012 р.		2013 р.		2014 р.	
		спожито	Коеф. достатності	спожито	Коеф. достатності	спожито	Коеф. достатності
Овочі та баштанні	161.0	164.2	1.018	163.6	1.016	163.1	1.013
картопля	124.0	141.2	1.138	135.9	1.095	145	1.169

Джерело: складено автором

ринків овочевої продукції. (табл. 3).

Слід зауважити, що на величину споживання овочів в окремих областях України суттєво впливає ввіз та вивіз продукції овочівництва з інших регіонів. Споживання овочів і баштанних продовольчих культур представлено в табл. 4.

Аналізуючи дані по областях країни, можна відзначити суттєвий рівень диференціації як виробництва, так і споживання плодоовочевої продукції. Співвідношення виробництва та споживання цієї продукції здебільшого відповідає основній тенденції: в областях із високим рівнем виробництва спостерігається і високий рівень споживання.

Але існують області, де рівень споживання суттєво перевищує рівень виробництва, це свідчить про розширення та поглиблення між-регіональних відносин. Така ситуація позитивно впливає на забезпечення індустріально розвинених регіонів овочевою продукцією, особливо це стосується Донецької та Луганської областей. Коливання споживання відбувається за рахунок змін у балансі пропозиції (табл. 5).

Проаналізувавши табл. 5 можна зробити

висновок, що зростання фонду споживання відбулось за рахунок підвищення їх виробництва і це передусім завдяки збільшенню в загальному виробництві частки приватного сектора. Слід зазначити, що дрібнотоварні сільськогосподарські підприємства мають особливий вплив на формування овочевого ринку і є домінуючими під час його функціонування. Але їх частка значно менша під час кінцевої реалізації овочевої продукції.

Висновки. Сьогодні під впливом ринкової кон'юнктури формуються зв'язки нового типу між недержавними суб'єктами економіки як домінуючими складовими частинами нових продовольчих ланцюгів. Порівняно з іншими продовольчими ринками, зміни, що відбулися у функціонуванні овочевого ринку України, можна вважати досить динамічними.

Аналіз балансу попиту та пропозиції показав, що ємність національного овочевого ринку (загальний фонд виробництва) збільшується. Водночас темпи зростання фонду споживання значно менші. Відтак, є необхідність урізноманітнити асортиментну пропозицію, знизити собівартість овочевого виробництва, самотужки подбати про потужності зі збереження. Зробити

Таблиця 3

Фонд споживання овочів і баштанних продовольчих культур (тис. т)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	5002,0	5662,5	6581,3	7440,0	7452,2	7430,5	7019,1
Автономна Республіка Крим	185,7	200,9	307,1	365,3	349,2	373,8	...
області							
Вінницька	154,0	215,5	249,0	291,1	284,0	284,9	272,2
Волинська	86,0	115,4	151,0	163,2	165,1	167,7	158,5
Дніпропетровська	404,3	481,9	514,2	549,2	555,0	546,2	593,2
Донецька	530,4	606,5	670,8	748,2	721,0	723,0	687,2
Житомирська	147,4	154,1	168,8	176,8	188,4	184,7	185,7
Закарпатська	86,2	128,2	160,6	185,9	191,7	200,1	205,9
Запорізька	241,4	252,7	284,8	297,9	308,4	310,7	309,5
Івано-Франківська	103,0	116,4	138,3	162,2	170,4	172,2	182,2
Київська	449,2	510,5	630,9	735,4	730,4	719,6	743,2
Кіровоградська	186,0	161,3	162,2	175,4	170,6	169,1	172,6
Луганська	217,2	273,9	284,2	316,0	354,7	348,5	284,0
Львівська	224,9	308,8	321,3	375,9	376,0	367,7	383,3
Миколаївська	137,0	149,9	175,9	231,2	231,2	236,4	219,3
Одеська	223,7	286,3	352,7	417,4	409,6	398,8	414,6
Полтавська	215,5	220,1	257,2	294,9	290,0	278,3	275,4
Рівненська	97,2	109,7	149,5	170,7	174,4	176,8	173,0
Сумська	128,1	146,0	175,8	187,4	180,3	182,0	190,6
Тернопільська	101,0	110,9	141,0	161,4	164,1	166,2	179,3
Харківська	268,0	294,1	389,3	449,2	452,8	461,5	460,2
Херсонська	210,1	192,5	202,1	211,6	211,7	204,7	198,1
Хмельницька	124,2	146,6	160,9	190,7	187,7	184,1	180,5
Черкаська	210,8	190,9	214,5	240,9	243,3	230,8	215,9
Чернівецька	91,4	125,6	136,1	151,3	153,0	153,6	156,3
Чернігівська	179,3	163,8	183,1	190,8	189,2	189,1	178,4

Джерело: дані Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держкомстату

Таблиця 4

Споживання овочів і баштанних продовольчих культур (на одну особу за рік, кг)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	101,7	120,2	143,5	162,8	163,4	163,3	163,2
Автономна Республіка Крим	75,8	84,8	131,0	155,8	148,8	159,0	...
області							
Вінницька	85,5	126,0	151,3	177,7	174,2	175,6	168,6
Волинська	80,7	110,7	145,6	157,2	158,9	161,2	152,1
Дніпропетровська	111,1	139,2	153,7	165,0	167,5	165,5	180,6
Донецька	107,7	130,5	150,7	169,3	164,3	165,8	159,1
Житомирська	104,2	115,2	131,6	138,5	148,2	145,9	147,5
Закарпатська	68,3	102,8	128,9	148,8	153,0	159,4	163,6
Запорізька	123,2	135,2	157,7	165,8	172,4	174,5	174,8
Івано-Франківська	72,3	83,7	100,2	117,5	123,4	124,6	131,8
Київська	100,6	114,7	139,8	162,5	160,5	157,1	161,4
Кіровоградська	160,9	150,0	160,0	174,3	170,8	170,6	175,4
Луганська	83,2	113,0	123,5	138,5	156,6	155,0	127,4
Львівська	84,4	119,6	126,1	147,8	148,0	144,8	151,0
Миколаївська	106,5	122,4	148,3	195,8	196,6	201,9	188,0
Одеська	89,5	118,8	147,6	174,8	171,3	166,5	173,0
Полтавська	129,6	140,8	172,2	198,9	196,9	190,2	189,5
Рівненська	82,3	94,7	129,8	148,0	150,9	152,7	149,1
Сумська	96,5	118,2	150,7	162,0	157,1	159,9	168,9
Тернопільська	87,6	99,4	129,8	149,1	152,1	154,6	167,3
Харківська	90,8	103,6	140,9	163,4	165,1	168,4	168,3
Херсонська	175,4	170,0	185,3	194,9	195,9	190,3	185,1
Хмельницька	85,5	106,2	120,9	144,1	142,5	140,5	138,4
Черкаська	147,6	141,5	166,2	188,0	191,1	182,5	171,9
Чернівецька	98,3	138,1	150,5	167,2	168,8	169,2	171,9
Чернігівська	141,1	139,0	165,9	174,5	174,7	176,3	168,1

Джерело: дані Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держкомстату

Таблиця 5

Баланс овочів і баштанних продовольчих культур, включаючи консервовану та сушену продукцію в перерахунку на свіжу (за календарний рік, тис. т)

	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014
Виробництво	6195	7606	8873	10562	10815	10668	10323
Зміна запасів на кінець року	201	196	-22	514	458	-13	183
Імпорт	29	100	311	285	213	237	225
Усього ресурсів	6023	7510	9206	10333	10570	10918	10365
Експорт	30	150	335	303	346	379	294
Витрачено на корм	728	1214	1337	1473	1568	1747	1620
Витрачено на посадку	86	90	118	126	127	130	117
Втрати	177	393	835	991	1077	1231	1223
Фонд споживання	5002	5663	6581	7440	7452	7431	7019
<i>у розрахунку на 1 особу, кг</i>	<i>101,7</i>	<i>120,2</i>	<i>143,5</i>	<i>162,8</i>	<i>163,4</i>	<i>163,3</i>	<i>163,2</i>

Джерело: дані Департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держкомстату

це цілком реально, якщо розумно проводити фінансово-інвестиційну політику овочевих господарств.

терство економічного розвитку і торгівлі України. – 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/file/link/187457/file/zvit2013.doc>.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Департамент статистики сільського господарства та навколишнього середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2013 р. / Мініс-